

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาการผลิตพจนานุกรมเฉพาะวิชาในประเทศไทย ในด้านผู้จัดทำ ผู้จัดพิมพ์ ปีที่พิมพ์ ความแพร่หลายและความทันสมัย ขอบเขตเนื้อหาสาขาวิชา ตลอดจนโครงสร้างของพจนานุกรมเฉพาะวิชาในด้านการนำเสนอศัพท์ จำนวนภาษา จำนวนคำศัพท์ที่นำเสนอ การจัดเรียงและลักษณะอื่น ๆ โดยทำการศึกษาข้อมูลจากหอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานครทั้งที่เป็นห้องสมุดกลางและห้องสมุดคณะรวม 59 แห่ง มีขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ พจนานุกรมเฉพาะวิชาที่ผลิตในประเทศไทย ที่เป็นหนังสือรวมคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งอาจมีชื่อเรื่องขึ้นต้นด้วยคำว่า พจนานุกรม... หรือ ขึ้นต้นด้วยคำอื่น ๆ ที่ต่างออกไป เช่น ปทานุกรม ประมวลศัพท์ ศัพท์านุกรม ศัพท์บัญญัติ อภิธานศัพท์ ฯลฯ ที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยของรัฐในกรุงเทพมหานครทั้งที่เป็นห้องสมุดกลาง และห้องสมุดคณะ รวม 59 แห่ง จำนวนทั้งสิ้น 306 ชื่อเรื่อง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเบื้องต้น โดยการสัมภาษณ์เล่มพจนานุกรมเฉพาะวิชา จำนวนหนึ่งจากชั้นหนังสืออ้างอิงของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อศึกษารูปแบบโครงสร้างการนำเสนอศัพท์ จำนวนภาษาของศัพท์หลัก ศัพท์เทียบ นิยามศัพท์ ลักษณะการให้นิยามศัพท์ และลักษณะการจัดเรียงศัพท์หลัก เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ "แบบสำรวจข้อมูลพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่ผลิตในประเทศไทย" ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ชื่อเรื่องของพจนานุกรมเฉพาะวิชา
2. ประเภทของผู้จัดทำพจนานุกรมเฉพาะวิชา ได้แก่
 - 2.1 ผู้จัดทำด้านเนื้อหา
 - 2.2 ผู้จัดพิมพ์
3. ครั้งที่พิมพ์
4. ปีที่พิมพ์
5. ขอบเขตเนื้อหาสาขาวิชาจำแนกตาม ISCED (International Standard Classification of Education) ของทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งแบ่งสาขาวิชาหลักออกเป็น 10 หมวดใหญ่ ดังนี้
 - หมวดที่ 1 ศึกษาศาสตร์และการฝึกหัดครู
 - หมวดที่ 2 มนุษยศาสตร์ ศาสนา และเทววิทยา
 - หมวดที่ 3 วิศวกรรมศิลป์ และประยุกต์ศิลป์
 - หมวดที่ 4 นิติศาสตร์
 - หมวดที่ 5 สังคมศาสตร์
 - หมวดที่ 6 วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ
 - หมวดที่ 7 แพทย์ศาสตร์และวิชาเกี่ยวข้องกับสุขภาพ

หมวดที่ 8 วิศวกรรมศาสตร์

หมวดที่ 9 เกษตรศาสตร์ วนศาสตร์และการประมง

หมวดที่ 10 วิชาอื่นๆ

(สำหรับสาขาวิชาย่อย ปรากฏอยู่ในภาคผนวก ก แบบสำรวจข้อมูล
พจนานุกรมเฉพาะวิชาที่ผลิตในประเทศไทย)

6. การนำเสนอศัพท์
7. ภาษา ได้แก่
 - 7.1 ภาษาของศัพท์หลัก
 - 7.2 ภาษาของศัพท์เทียบ
 - 7.3 นิยามศัพท์
 - 7.3.1 ภาษาของนิยามศัพท์
 - 7.3.2 ลักษณะการให้นิยามความหมายของคำศัพท์
 - 7.4 ประเภทของพจนานุกรม จำแนกตามจำนวนภาษา
8. จำนวนคำศัพท์หลัก
9. การจัดเรียง
10. ภาพประกอบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมรายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชา รายละเอียดทางบรรณานุกรม เลขเรียกหนังสือ และสถานที่จัดเก็บจากห้องสมุดทั้ง 59 แห่ง ลงในบัตรรายการ ขนาด 4X6 นิ้ว ซึ่งด้านหลังจะเป็นชื่อย่อของห้องสมุดทั้ง 59 แห่ง สำหรับบันทึกเลขเรียกหนังสือ โดยรวบรวมจากบัตรชื่อเรื่องในตู้บัตรรายการ หรือ ฐานข้อมูลทางบรรณานุกรมหรือจากชั้นหนังสือของห้องสมุดในกรณีที่เครื่องมือช่วยค้นของห้องสมุดไม่

สมบูรณ์พอ ทั้งนี้ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือน พฤษภาคม ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ.
2537

2. นำรายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่รวบรวมได้ จำนวน 320 ชื่อเรื่อง มาจัดเรียงตามลำดับตัวอักษร กรณีที่พบว่ามียุทธศาสตร์ซ้ำกันและเป็นฉบับพิมพ์ครั้งเดียวกัน ปีพิมพ์เดียวกัน ก็จะคัดทิ้งรายชื่อที่ซ้ำกันออกไป กรณีที่เป็นพจนานุกรมเฉพาะวิชาชื่อเรื่องเดียวกัน แต่มีการจัดพิมพ์จำนวนมากกว่า 1 ครั้งขึ้นไป จะใช้ฉบับพิมพ์ครั้งล่าสุดในการนำไปวิเคราะห์ข้อมูล แต่ยังคงเก็บบัตรบันทึกข้อมูลรายละเอียดทางบรรณานุกรมของฉบับพิมพ์แต่ละครั้งของแต่ละชื่อเรื่องไว้ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของจำนวนครั้งที่พิมพ์ และเพื่อจัดทำรายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาในภาคผนวกต่อไป

3. ดำเนินการจัดเก็บรายละเอียดข้อมูลจากตัวเล่มพจนานุกรมเฉพาะวิชาตามรายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่รวบรวมไว้ จากห้องสมุดที่จัดเก็บพจนานุกรมเฉพาะวิชาโดยใช้แบบสำรวจข้อมูลพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่ผลิตในประเทศไทยในการรวบรวมข้อมูลและมีหลักในการพิจารณารวบรวมข้อมูลดังนี้

3.1 ผู้จัดทำด้านเนื้อหา เนื่องจากต้องการศึกษาว่าพจนานุกรมเฉพาะวิชาส่วนใหญ่จัดทำโดย บุคคล หรือคณะบุคคล จึงพิจารณาจากชื่อบุคคล ซึ่งอาจเป็นบุคคลเดี่ยว ที่เป็นผู้เขียน ผู้รวบรวม หรือผู้แปล หรือเป็นคณะบุคคลมากกว่า 1 คนขึ้นไป หรือเป็น คณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการจัดทำด้านเนื้อหา โดยใช้ข้อมูลที่ปรากฏใน หน้าปกใน หลังหน้าปกใน คำนำ หรือหน้าอื่น ๆ ที่ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับผู้จัดทำด้านเนื้อหาของพจนานุกรมเฉพาะวิชา กรณีที่ไม่ปรากฏชื่อผู้รับผิดชอบด้านเนื้อหาที่เป็นบุคคล หรือ คณะบุคคล จะถือว่า ไม่ระบุชื่อผู้จัดทำด้านเนื้อหา

3.2 ผู้จัดพิมพ์ พิจารณาจากชื่อของหน่วยงานภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานภาคเอกชน และ องค์กรระหว่างประเทศ ที่ปรากฏในหน้าปกใน หลังหน้าปกใน คำนำ หรือหน้าอื่น ๆ ที่ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับผู้จัดพิมพ์พจนานุกรม

เฉพาะวิชา กรณีที่ไม่ปรากฏชื่อหน่วยงาน รัฐวิสาหกิจ องค์กรผู้จัดพิมพ์ จะถือว่าไม่ระบุผู้จัดพิมพ์

3.3 ครั้งที่พิมพ์ การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับครั้งที่พิมพ์จะเก็บตามที่ปรากฏในตัวเล่มพจนานุกรมเฉพาะวิชา กรณีที่ไม่ระบุครั้งที่พิมพ์จะถือว่าเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 1

3.4 ปีที่พิมพ์ การเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปีที่พิมพ์ จะเก็บตามที่ปรากฏในตัวเล่มพจนานุกรมเฉพาะวิชา ในหน้าปกใน หลังหน้าปกใน คำน่า หรือหน้าอื่น ๆ ที่ระบุปีที่พิมพ์ของพจนานุกรมเฉพาะวิชา กรณีที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์อย่างชัดเจนจะถือว่าไม่ระบุปีที่พิมพ์

3.5 ขอบเขตเนื้อหาสาขาวิชา พิจารณาจากชื่อเรื่องพจนานุกรมเฉพาะวิชาประกอบกับคำนำหรือคำชี้แจง และจากเนื้อหาคำศัพท์ภายในตัวเล่มพจนานุกรมเฉพาะวิชา โดยใช้ "ศัพท์รายชื่อสาขาวิชาจำแนกตาม ISCED (International Standard Classification of Education)" ของทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งพัฒนามาจาก International Standard Classification of Education (ISCED) ของ UNESCO ซึ่งจัดทำขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1976 เป็นเกณฑ์ในการกำหนดขอบเขตเนื้อหาสาขาวิชาของพจนานุกรมเฉพาะวิชา

3.6 ภาษาของศัพท์หลัก ศัพท์เทียบและนิยามศัพท์ พิจารณาจากรูปศัพท์และวิธีการอ่าน มิใช่จากตัวอักษรที่ใช้ในการเขียน เช่น ภาษาบาลีเขียนด้วยตัวอักษรโรมันหรืออักษรไทยจะถือว่าเป็นภาษาบาลี

3.7 จำนวนคำศัพท์หลัก จะนับจำนวนคำศัพท์โดยประมาณของพจนานุกรมเฉพาะวิชาจากศัพท์หลักเท่านั้น โดยนับจำนวนคำศัพท์หลักจำนวน 30 หน้าจาก 3 ส่วนของตัวเล่มพจนานุกรม คือ ส่วนหน้าของตัวเล่ม 10 หน้า ส่วนกลางเล่ม 10 หน้า และส่วนท้ายเล่ม 10 หน้า รวมจำนวนคำศัพท์หลักทั้ง 30 หน้า แล้วนำไปเทียบบัญญัติไตรยางค์จากจำนวนหน้าทั้งหมดที่เป็นเนื้อหาคำศัพท์

หลักของพจนานุกรมเฉพาะวิชา ในกรณีที่ไม่มีเลขหน้าจะใช้วิธีการกะประมาณจำนวนหน้าให้ใกล้เคียงที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวเล่มพจนานุกรมเฉพาะวิชา ได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ. 2537 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 จำนวนตัวเล่มพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่สำรวจพบ มีจำนวนทั้งสิ้น 306 ชื่อเรื่อง หรือร้อยละ 95.63 ของจำนวนรายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาทั้งหมดที่รวบรวมได้ 320 ชื่อเรื่อง (รายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่ไม่พบตัวเล่มในระยะเวลาที่รวบรวมข้อมูล จำนวน 14 ชื่อเรื่อง ปรากฏอยู่ในภาคผนวก ข)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ ดังนี้

1. จำแนกรายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาตามกลุ่มสาขาวิชา 10 หมวดใหญ่ และสาขาวิชาย่อยตามเกณฑ์ของ " ศัพท์รายชื่อสาขาวิชาจำแนกตาม ISCED (International Standard Classification of Education)" ของทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งพัฒนามาจาก "International Standard Classification of Education (ISCED)" ของ UNESCO ซึ่งจัดทำขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1976
2. จัดแบ่งช่วงปีที่พิมพ์ ออกเป็นช่วงละ 5 ปี โดยเริ่มจาก พ.ศ. 2466 ซึ่งเป็นปีที่พิมพ์ที่เก่าที่สุดของพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่สำรวจพบ ถึง พ.ศ. 2535 และช่วงสุดท้ายเป็นช่วง 3 ปี คือ พ.ศ. 2536-ปัจจุบัน
3. จัดกลุ่มจำนวนคำศัพท์หลัก เพื่อแบ่งพจนานุกรมเฉพาะวิชาตามขนาด โดยใช้เกณฑ์ที่ผู้วิจัยประยุกต์ใช้ โดยอาศัยหลักเกณฑ์การแบ่งพจนานุกรมตามขนาดของ Landau (1989) เกณฑ์ที่ผู้วิจัยใช้แบ่งพจนานุกรมตามขนาด มีดังนี้

พจนานุกรมฉบับจิว	มีค่าไม่เกิน	1,000	ค่า
พจนานุกรมฉบับกระเป๋	มีค่าไม่เกิน	60,000	ค่า
พจนานุกรมฉบับย่อ	มีค่าไม่เกิน	160,000	ค่า
พจนานุกรมขนาดใหญ่	มีค่าไม่เกิน	400,000	ค่า
พจนานุกรมฉบับสมบูรณ์	มีค่าไม่เกิน	600,000	ค่า

4. วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ดังรายละเอียดในแบบสำรวจข้อมูล โดย
การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ
5. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปตารางประกอบคำอธิบาย
6. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ
7. จัดทำบัญชีรายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่ผลิตในประเทศไทยและ
รายชื่อพจนานุกรมเฉพาะวิชาที่ผลิตในประเทศไทยจำแนกสาขาวิชาตาม ISCED
(International Standard Classification of Education)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย